

Ulike aktører og tjenesteyteres erfaringer med å samhandle på aktivitetshjelpemiddelområdet for barn og unge med funksjonsnedsettelse

EN STUDIE AV TJENESTEYTERES ERFARINGER

Av Svein Bergem & Eva K. Robertson

Svein Bergem er ph.d.-stipendiat ved Nasjonalt kompetansetjeneste for barn og unge med funksjonsnedsettelse og Nord universitet. Han har mastergrad i idrettsvitenskap og tilleggsutdanning innen fysisk aktivitet og funksjonshemming fra Norges idrettshøgskole. E-post: svein.bergem@vhss.no

Eva K. Robertson er professor i helsevitenskap ved Fakultet for sykepleie og helsevitenskap ved Nord universitet. Hun har doktorgrad i folkehelse med migrasjonsinnretning fra Karolinska Institutet i Stockholm. E-post: eva.robertson@nord.no

Ulike aktører og tjenesteyteres erfaringer med å samhandle på aktivitetshjelpemiddelområdet for barn og unge med funksjonsnedsettelse

Abstract

For children and youths with disabilities the access to adaptive equipment is crucial for inclusion in social activities, sport and play. Assistance by occupational therapists and physiotherapists, school representatives, coaches/leaders in sports clubs and representatives at NAV Centre for Assistive Technology is required in the assessment, training and follow-up. The study aims to describe and deepen our understanding of how these relevant actors experienced their work and collaboration to assist in the field of adaptive equipment. A qualitative study design was chosen, including 20 semi-structured interviews. The analysis is inspired by a phenomenological-hermeneutical approach. The findings described different responsibilities for the actors, indicating a hierarchical relationship between the actors. With increased bureaucratization and centralization, the therapists experienced that the dialogue and relation that facilitated the application process was weakened, as well as exchange of experience and knowledge with representatives at NAV. Occupational therapists and physiotherapists promoted a relational collaboration with kindergarten and school with exchange of competence and experience. School representatives could contribute more in the assessment and training with adaptive equipment because they observe and establish a relational trust with children and youths over time. The study concludes that there is a lack of comprehensive thinking related to the field of adaptive equipment. The collaboration seems fragmented and random.

Keywords: Adaptive equipment, professionals and voluntary actors, collaboration, dialogue, relation

Manuset ble mottatt 08.10 2018 og godkjent 07.07.2019.

Det er ikke uenigheter mellom forfatterne vedrørende rettigheter til artikkelen.

Innledning

Denne artikkelen undersøker hvordan ulike aktører/tjenesteytere erfarer sitt arbeid med og samhandling på området aktivitetshjelpemidler for barn og unge med funksjonsnedsettelse (til og med 30 år). Aktører/tjenesteytere er kommunale ergo- og fysioterapeuter, representanter i skolen (grunnskole og videregående skole), trenere/ledere i idrettslag og foreninger og representanter ved NAV Hjelpemiddel-sentraler. Dette er aktører/tjenesteytere på ulike nivåer (offentlig og frivillig sektor) som har forskjellige roller, ansvar og oppgaver knyttet til aktivitetshjelpemidler for barn og unge med funksjonsnedsettelse (i det videre også omtalt som bruker eller brukere av aktivitetshjelpemidler) og deres foresatte. Samhandling forstås i denne sammenheng som et samspill, en gjensidighet der alle deltakerne erfarer seg som deltakere. Artikkelen er en utdyping og oppfølging av en landsdekkende spørreundersøkelse som kartla kunnskapsnivå knyttet til aktivitetshjelpemidler blant ulike aktører/tjenesteytere (Bergem, 2019). Studien viste at ergo- og fysioterapeuter, representanter i skolen og trenere/ledere er kjent med et begrenset utvalg av aktivitetshjelpemidler, men representerer og innehar ulike kunnskaper innen aktivitetshjelpemiddelområdet. Samtidig var det signifikante statistiske forskjeller, der kommunale ergo- og fysioterapeuter rapporterte mer overordnet kunnskap enn de to andre gruppene (Bergem, 2019).

I Norge er aktivitetshjelpemidler del av hjelpemiddelordninger og lov- og regelverk styrt av Arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV). NAV Hjelpemiddel-sentralene har et overordnet, koordinerende ansvar for hjelpemidler i landets fylker. Å distribuere hjelpemidler i samsvar med NAVs lover og regler er deres administrative ansvar. NAV har dermed det generelle faglige, økonomiske og administrative ansvaret for hjelpemidler. I nasjonal sammenheng styrer de hva som skal utgjøre et nasjonalt utvalg av aktivitetshjelpemidler, og hvilken kvalitet de skal ha (Ravneberg, 2009; Ravneberg & Söderström, 2017).

NAV beskriver aktivitetshjelpemidler som hjelpemidler til fysisk aktivitet, trening, stimulering, lek og sportsaktiviteter utviklet for at personer med funksjonsnedsettelse skal kunne opprettholde og bedre motorisk og kognitiv funksjonsevne (Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2015), samt delta i denne type aktiviteter alene eller sammen med andre (Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2019). Eksempler på typiske aktivitetshjelpemidler er spesialsykler og utstyr til sittende alpint.

Solstad et al. (2015) argumenterer for at tverrs-ektorieell samhandling mellom ulike tjenesteytere er en forutsetning for at barn og unge med funksjonsnedsettelse skal kunne oppnå reell deltakelse og likeverdige muligheter. I NOU 2010:5 *Aktiv deltakelse, likeverd, inkludering. Et helhetlig hjelpemiddeltilbud* legges det vekt på at det er krevende å holde seg oppdatert på produkter og utviklingen på området, samt at aktivitetshjelpemidlene ofte må tilpasses brukerne individuelt. Kunnskap innen området aktivitetshjelpemidler er relatert til ulike nivåer fra (re)habilitering til hverdagsliv, systemer og praksiser, herunder hjelpemiddelssystemet, helsevesen og sosiale tjenester (profesjonelle og frivillige). Implementering av denne typen hjelpemidler involverer aktører/tjenesteytere både på individnivå og i tverrfaglige tjenester (Chmiliar, 2007). Aktivitetshjelpemiddelområdet er også et tverrfaglig og intersektorielt område som involverer fagfolk innen helsetjenester og sosiale tjenester på ulike nivåer, arbeidsgivere, samt representanter fra barnehager, skoler og frivillige organisasjoner. Alle disse aktørene bringer inn ulike kunnskaper og vil sannsynligvis møte personer med ulike typer aktivitetshjelpemidler (Bergem, 2019).

For barn og unge med funksjonsnedsettelse er relasjoner mangfoldige og komplekse fordi de er avhengige av flere voksne, for eksempel foreldre, lærere, assistenter, omsorgspersoner og terapeuter (Shimmel et al., 2013). I skolesammenheng viser Ravneberg og Söderström (2017) til viktigheten av samordnet innsats fra forskjellige aktører for å få til god bruk av hjelpemidler. De nevner utprøving, tilpassing, opplæring og vedlikehold av hjelpemidlene som forutsetninger for å kunne bruke utstyret på en funksjonell måte. Samtidig er det utfordrende å koordinere den samlede innsatsen til alle disse aktørene/tjenesteyterne, og hvem som har ansvaret for å koordinere samhandlingen, er vanligvis svært uklart (Ravneberg & Söderström, 2017). I prosessen med tildeling og oppfølging av hjelpemidler generelt viser NAV til at helsetjenesten i kommunene *har god erfaring med å utrede behov og å søke, og vil også kunne følge deg opp hvis du ønsker det. Har du behov for tilrettelegging eller hjelpemidler på skolen eller på arbeidsplassen, er det naturlig å ta kontakt med læreren, arbeidsgiveren eller bedriftshelsetjenesten der du jobber* (Arbeids- og velferdsdirektoratet, 2018). Oppfølging av hjelpemidler (elektriske rullestoler med tre eller fire hjul) ser ut til å være den delen av formidlingsprosessen som brukerne (18 år og eldre) er minst tilfreds med (Sund et al., 2013). En av årsakene til

dette kan være at den profesjonelle oppfølgingen av hjelpemidlene ofte er mangelfull (Sund et al., 2013).

Ulike aktører uttaler seg et sted fra når de taler (Meløe, 1997; Seikkula & Arnkil, 2005), det vil si med den arbeidsfunksjonen og rollen de har. Ståstedet påvirker hvor de befinner seg. De befinner seg aldri på nøyaktig det samme stedet og har ikke de samme erfaringene eller relasjonene til hverandre (Seikkula & Arnkil, 2005). Representanter ved NAV Hjelpemiddelsentraler observerer ut fra at de har en beslutningsmyndighet som er begrenset til å følge lover og regler innenfor et byråkrati. Kommunale ergo- og fysioterapeuter, representanter i skole og trenere/ledere observerer derimot ut fra de praktiske behov barn/unge har for utøvelse av ulike aktiviteter på de arenaene de representerer. Flere forskere hevder at å utøve profesjonalitet er å inkludere de ulike aktørenes bidrag og kommunikasjon mellom aktørene (Edvardsen & Holthe, 2013; Haugsgjerd, 2015). Seikkula og Arnkil (2005) mener at når man kommuniserer med hverandre, kan man ikke unngå å være i en relasjon til andre.

Dialog er viktig for relasjonen til den andre part (Hoel, 2015). Barnets / den unges verden blir i hovedsak prisgitt relasjoner og dialog med aktørene/tjenesteyterne, om de skal få, for dem, et best mulig aktivitetshjelpemiddel. De ulike aktørene/tjenesteyterne i studien har en plass eller relasjon i velferdssystemet og hjelpemiddelsystemet og har følgelig en definisjonsmakt de kan utøve overfor dem som har behov for aktivitetshjelpemidler eller støtte til å bruke denne typen hjelpemidler. Innenfor disse systemene vil det være et asymmetrisk forhold der aktørene/tjenesteyterne i de ulike praksisene vil ha definisjonsmakt overfor hverandre og barna / de unge. Spørsmålet er hvordan de ulike aktørene/tjenesteyterne utøver denne definisjonsmakten. Maktutøvelsen kan ha en form av dialog eller være monologiserende (en dialog som er «styrt») (Edvardsen & Holthe, 2013). I tillegg handler forståelsen av (aktivitets-)hjelpemidler om noe sammensatt, og om at forståelse blant ulike aktører på system- og individnivå er forskjellig (Ness, 2010).

Hensikten med denne studien er å beskrive og få en dypere forståelse for hvordan ulike aktører/tjenesteytere erfarer sitt arbeid og samhandling med andre aktører/tjenesteytere knyttet til prosessen med utredning, opplæring og oppfølging av aktivitetshjelpemidler for barn og unge med funksjonsnedsettelse og deres foresatte.

Studien tar som teoretisk utgangspunkt at ulike

aktører/tjenesteytere kan ha «blikk» for ulike behov og tiltak avhengig av de ulike perspektiver de har, «ser» og observerer ut fra (Meløe, 2012; Meløe, 1997; Edvardsen, 2013). Meløe (2012) hevder at det bare er de virksomheter man selv er godt fortrolig med eller har dypere erfaring med, man kan ha inngående forståelse av. «Blikkene» innbefatter kunnskap vi ikke alltid er bevisst (Meløe, 2012; Meløe, 1997; Edvardsen, 2013). Blikkene kan granske, bedømme, støtte og kommunisere uten ord. Dessuten kan vi ha blikk for menneskers situasjon (Hoel, 2015), men vi eller andre aktører/tjenesteytere kan ikke forstå eller ha samme forståelse som den eller de som skal bruke aktivitetshjelpemidler. Meløe (1997) og Haugsgjerd (2015) hevder at hvis vi som aktører ikke forstår den verden andre aktører handler innenfor eller med hensyn på, forstår vi heller ikke det andre aktører gjør. I denne sammenheng forklarer Meløe verden som ordningen av blant annet teknologi, andre aktører og regelverk, som aktøren praktiserer innenfor eller med hensyn på (Meløe, 1997). Denne artikkelen undersøker hvordan ulike aktører/tjenesteytere erfarer sitt arbeid med og samhandling på området aktivitetshjelpemidler for barn og unge med funksjonsnedsettelse.

Metode

Den foreliggende studien har en kvalitativ tilnærming. Studien er fenomenologisk grunnet i en livsfilosofisk tradisjon som utgår fra livet som det leves og erfares i møte mellom mennesker (Martinsen & Eriksson, 2009). Ut fra denne tilnærming bestreber vi i beskrivelsene etter å få øye på hverdagslige erfaringer som tilhører dagligspråket og derfor lett kan bli oversett (Martinsen & Eriksson, 2009). Gjennom beskrivelser søker vi en dypere forståelse av aktørenes/tjenesteyternes erfaringer av eget arbeid knyttet til aktivitetshjelpemiddelområdet, og samhandlingen aktørene/tjenesteyterne imellom. I studien har kvalitative intervjuer blitt gjennomført i form av individuelle intervjuer, fokusgruppeintervjuer og parintervju (Malterud, 2011; Kvale & Brinkmann, 2017).

UTVALG

Representanter fra NAV Hjelpemiddelsentraler og skoler, kommunale ergoterapeuter/fysioterapeuter og trenere/ledere i idrettslag og foreninger ble inkludert i denne studien. Disse fire gruppene av aktører/tjenesteytere representerer arenaer som spiller en sentral rolle i livene til barn og unge med funksjonsnedsettelse. De bistår i utredningsprosessen av aktivitetshjelpemidler og/eller i forbindelse

med opplæring og oppfølging ved bruk av denne typen utstyr på arenaer der aktivitetshjelpemidler kan være avgjørende for deltakelse i forskjellige aktiviteter. Trenere/ledere i idrettslag og foreninger er inkludert fordi idretten er den største frivillige organisasjonen i Norge, samt at dette er en arena der aktivitetshjelpemidlene naturlig kan bli brukt.

REKRUTTERING

Deltakerne ble rekruttert gjennom at de meldte seg som interesserte i å være deltakere via den nettbaserte landsdekkende spørreundersøkelsen som ble formidlet via e-post (Bergem, 2019). Totalt var det 61 aktører/tjenesteytere (13 trenere/ledere i idrettslag og foreninger, 16 representanter i skole og 32 kommunale ergoterapeuter/fysioterapeuter) som meldte seg som positive til å være deltakere i intervju (Bergem, 2019). I studien har vi valgt å se ergo- og fysioterapeuter som en felles gruppe, da ergoterapikompetanse ikke var en lovpålagt tjeneste i kommunene da studien ble gjennomført, og det ikke alltid er tydelig om det er ergoterapeut eller fysioterapeut som har hovedansvaret for aktivitetshjelpemiddelområdet. Det varierer fra kommune til kommune. Av de 61 ble det valgt ut 24 deltakere til intervju. Det var 15 av de 61 aktørene/tjenesteyterne som var menn, og seks av disse er deltakere i studien. Av de 24 utvalgte deltakerne var det tre som trakk seg, og fire som det ikke ble oppnådd kontakt med. Representantene fra NAV Hjelpemiddelsentraler ble rekruttert direkte gjennom henvendelse per e-post til alle landets NAV Hjelpemiddelsentraler. Det var totalt fem NAV Hjelpemiddelsentraler som meldte seg som interesserte i å delta i intervju, hvorav representanter fra tre ble valgt ut. Det vil si et totalt utvalg på 20 (se tabell 1).

Da deltakere til studien ble valgt ut, ble det lagt vekt på at informantene skulle dekke flest mulig landsdeler (nord, midt, vest, sør og øst) og mindre (< 5000 innbyggere), mellomstore (5000–20 000 innbyggere) og større kommuner (> 20 000 innbyggere). Utgangspunktet for studien var å gjennomføre intervjuene i informantens lokalmiljø. Ulike praktiske forutsetninger i forbindelse med reising gjorde at landsdelene nord og vest ble prioritert i mindre grad, noe som kan ha betydning for resultatenes overførbarhet. I tillegg var det få informanter som meldte seg fra mindre kommuner (< 5000 innbyggere). Deltakerne er i all hovedsak profesjons- eller praksisutøvere med lang erfaring (> 10 år), og som har jobbet med personer med funksjonsnedsettelse og hjelpemidler/

aktivitetshjelpemidler. Tabell 1 (neste side) viser en oversikt over de deltakerne som inngår i studien.

GJENNOMFØRING AV INTERVJUER

Av de totalt 20 intervjuene er 17 individuelle intervju, to er fokusgruppeintervju (4–6 deltakere) og ett er parintervju (se tabell 1 neste side). Parintervjuet var planlagt som et fokusgruppeintervju, men på grunn av at en tredje person uteble, ble intervjuet gjennomført som et parintervju.

Deltakerne som ble valgt ut og ønsket å bidra, ble kontaktet to til tre uker før intervjuet for å gjøre nærmere avtale om gjennomføring av intervju. Deltakerne fikk deretter tilsendt nærmere informasjon om studien samt samtykkeerklæring. Alle intervjuene bortsett fra to ble gjennomført i deltakernes kommune. Disse to ble gjennomført som telefonintervju. Av de 18 intervjuene som ble gjennomført lokalt, ble ett gjennomført på en kafé og ett hjemme hos en av deltakerne.

Med representanter fra NAV Hjelpemiddelsentraler ble to av intervjuene gjennomført som fokusgruppeintervjuer og et som parintervju, ettersom en deltaker uteble (Kvale & Brinkmann, 2017). Alle intervjuene ble gjennomført som semi-strukturerte intervjuer. Intervjuene hadde en åpen tilnærming som la vekt på å la deltakerne snakke mest mulig fritt rundt temaene «Aktivitetshjelpemidler», «Kunnskap og kompetanse», «Regelverk og ordninger» og «Samhandling og oppfølging». Temaene ble utarbeidet i forkant av intervjuene som en støtte for å dekke viktige spørsmål. Temaguiden inneholdt enkelte sentrale spørsmål som «Hva mener du inngår i termen aktivitetshjelpemidler?» og «Hvilke erfaringer med samhandling har dere med andre aktører, både innad i kommunen og regionalt eller nasjonalt (når det gjelder utprøving, søknad og oppfølging av aktivitetshjelpemidler for barn og unge)?» Spørsmålene ble fulgt opp med oppfølgingsspørsmål som «Opplever du at denne type hjelpemidler krever noe mer eller annet av deg enn andre typer hjelpemidler?» eller «Kan du fortelle mer, gi et eksempel?».

Intervjuene er tatt opp på diktafon og hadde en varighet på 35 til 70 minutter. Det ene fokusgruppeintervjuet ble gjennomført i samarbeid med en kollega for et tematisk tilgrensende prosjekt. Alle de andre intervjuene er gjennomført og transkribert av førsteforfatteren av artikkelen.

ANALYSETILNÆRMING

Den analytiske tilnærmingen er en fenomenolo-

Aktør/Tjenesteyter*	Stilling/verv	Landsdel	Kommunestørrelse (antall innbyggere)	Antall brukere med aktivitetshjelpemiddel de følger opp
Mette	Ergoterapeut	Midt	< 5000	5–9
Marianne	Ergoterapeut	Midt	> 20 000	10–14
Inga	Ergoterapeut	Øst	> 20 000	10–14
Åse	Ergoterapeut	Øst	5000–20 000	> 20
Hilde	Ergoterapeut	Midt	5000–20 000	5–9
Hanne	Fysioterapeut	Sør	5000–20 000	10–14
Klara	Fysioterapeut	Midt	5000–20 000	Oppgir ikke et konkret antall
Line	Fysioterapeut	Nord	> 20 000	Har ikke oversikt
Magne	Fysioterapeut	Midt	> 20 000	15–20
May	Trener/leder	Øst	5000–20 000	Ingen
Nils Petter	Trener/leder	Midt	5000–20 000	Ingen
Jan Egil	Trener/leder og representant skole	Øst	> 20 000	Ingen i idrettslaget / flere på skolen, men oppgir ikke et konkret antall
Pia	Representant skole	Øst	5000–20 000	Ingen, tidligere fulgt 4 i mange år
Åshild	Representant skole	Øst	> 20 000	< 5
Åmund	Representant skole	Øst	> 20 000	Ingen, men fulgt flere for mange år siden
Åge	Representant skole	Øst	> 20 000	Mange, men oppgir ikke et konkret antall
Mildrid	Representant skole	Øst	< 5000	Mange, men oppgir ikke et konkret antall
NAV Hjelpemiddel-sentral 1	Tekniker/rådgiver, juridisk rådgiver og ergoterapeut/rådgiver	Utelatt for å ivareta anonymitet		**
NAV Hjelpemiddel-sentral 2	Ergoterapeut/faglig rådgiver, ergoterapeut/rådgiver, rådgiver vedtak, rådgiver vedtak og fysioterapeut/rådgiver	Utelatt for å ivareta anonymitet		**
NAV Hjelpemiddel-sentral 3	Fysioterapeut/rådgiver og fysioterapeut/rådgiver	Utelatt for å ivareta anonymitet		**

Tabell 1. Oversikt over inkluderte deltakere.

Vi har valgt å følge SSBs inndeling i kommunegrupper: <https://www.ssb.no/offentlig-sektor/artikler-og-publikasjoner/gruppering-av-kommuner-etter-folkemengde-og-okonomiske-rammebetingelser-2013>.

* Deltakerne er omtalt med pseudonymer. Representantene fra NAV Hjelpemiddelsentralene blir omtalt som NAV Hjelpemiddelsentral 1, NAV Hjelpemiddelsentral 2, NAV Hjelpemiddelsentral 3, uavhengig av hvilken representant som uttaler seg.

**Ikke undersøkt.

Transkribert tekst	Undertema	Tema
<i>Hvis dette ikke ble bra eller ikke fungerer lenger så hender det jo at vi får leverandør oppover [for å bistå ved tilpassinger] som hjelpemiddelsentralen har betalt for.</i>	<i>Veiledning ved tilpassinger</i>	Dialog i samhandling
<i>[...] jeg opplever mer og mer at vi ikke får spille på lag med firmaene som egentlig sitter på spisskompetansen på hjelpemidlene [...]</i>	<i>Firmaene sitter på spisskompetanse om hjelpemidlene</i>	
<i>[...] det er ikke lenger noe Handikap[idretts]forbund lenger. Nå er det ned til særforbund, og det er mange som mener at det har smuldret litt opp i den omorganiseringen der. Det å prøve og komme inn i særforbundene med informasjon det er ikke så lett.</i>	<i>Dialog med særforbund og idrettslag</i>	

Tabell 2. Eksempel fra dataanalysen.

gisk-hermeneutisk tilnærming, inspirert av Martinsen og Eriksson (2009), Malterud (2011) og Kvale og Brinkmann (2017). Vi fokuserer på grundige eller nøye beskrivelser av fenomen som er i fokus i studien. Det innebærer å beskrive hva som viser seg, og formulere temaene i verbform (Lindseth & Norberg, 2004). De hverdagslige erfaringene blir lett oversett, fordi de tilhører dagligspråket og kan ses som førvitenskapelige (Martinsen & Eriksson, 2009). I dagligspråket er ord og beskrivelser lette og kan bevege seg inn i ulike sammenhenger. Ordene kan inneholde motsetninger avhengig av konteksten. Det vitenskapelige språket med rasjonelle konstruksjoner kan derfor distansere oss og gjøre at vi kan overse erfaringer (Martinsen & Eriksson, 2009). I tillegg forsøker vi hermeneutisk å tolke aspekter av fenomener som sjelden blir beskrevet eller tatt hensyn til, i tråd med hva Malterud (2011) fremhever. Det vil si å belyse viktige, men ofte glemte dimensjoner av menneskelig erfaring som i denne studien retter oppmerksomhet mot forskjellige aktører/tjenesteyteres samhandling knyttet til aktivitetshjelpemidler. Vi vil videre forklare hvordan vi arbeidet med analysen av de empiriske dataene.

I den første analysefasen ble alle 20 intervjuene lest flere ganger for å danne et helhetsinntrykk av hvert intervju og hele datamaterialet. Fokus var på erfaringer fortalt med deltakernes dagligspråk som fremkom i beskrivelsene, for å få øye på det som lett oversees (Martinsen & Eriksson, 2009). Underveis i gjennomlesningen kom det fram seks foreløpige temaer (andre fase). Deretter ble meningsenheter hentet ut fra transkripsjonene (Kvale & Brinkmann, 2017; Hoel, 2011). Selv om det er førsteforfatter som har gjennomført og transkribert intervjuene, har begge forfattere lest og analysert transkripsjonene, både

hver for seg og sammen under prosessen. I tillegg var begge forfatterne opptatt av deltakernes beskrivelser av erfaringer, samt av å se etter dynamikken i erfaringene deres knyttet til aktivitetshjelpemidler. Det var bevegelser fra helhet (transkribert tekst) til del (meningsenheter) og som ble avsluttet i det helhetlige. Det vil si helhetlig tekst og del som meningsbærende enheter. I denne prosessen ble tema og subtema utledet. Prosessen med å utlede tema og subtema var en tidkrevende og felles prosess med refleksjon og livlig diskusjon frem til felles beskrivelser.

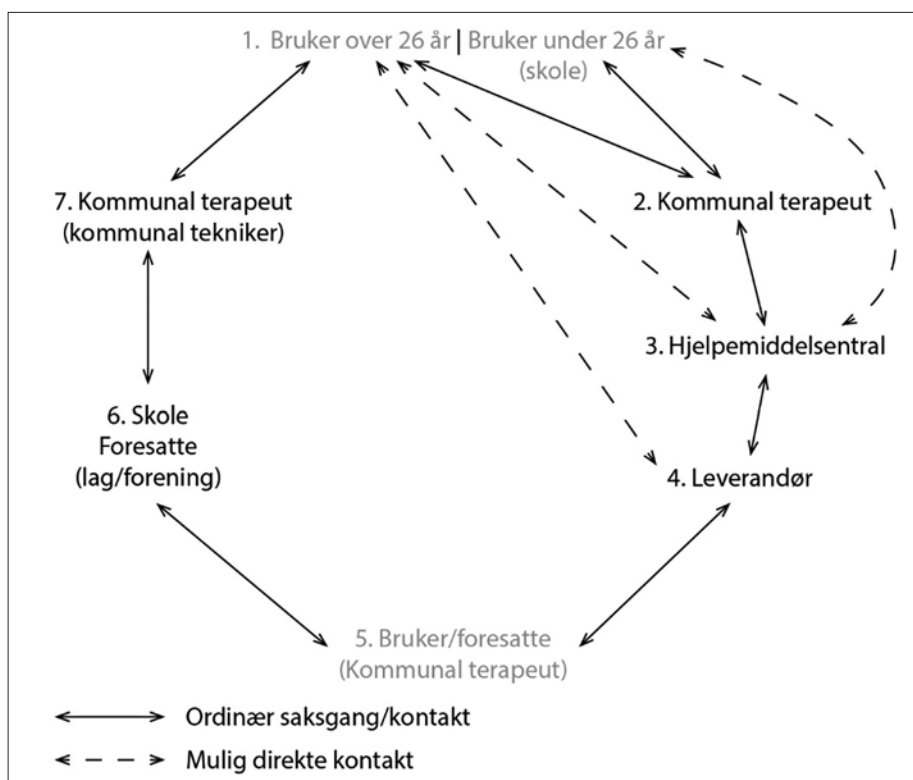
De ulike aktørene/tjenesteyterne blir omtalt og sett fra forfatterne av artikkelen sitt sted å se fra. Ut fra den teoretiske tilnærmingen er det derfor viktig å betone at analysene og tolkninger også vil være preget av hvor vi ser ifra (Meløe, 2012; Meløe, 1997; Edvardsen, 2013). Tabell 2 viser eksempel på steg 3 og 4 i dataanalysen.

FORSKNINGSETISKE VURDERINGER

All informasjon er behandlet uten direkte identifiserbare opplysninger. Forskningsprosjektet er vurdert og godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS. Deltakelse fra representanter ved NAV Hjelpemiddelsentralen er godkjent av NAV Styringsenheten og med vedtak fra Sikkerhetsseksjonen i IKT-avdelingen i Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Resultat

Figur 1 (neste side) viser en forenklet framstilling av hvordan aktørene/tjenesteyterne i denne studien konkret forteller at de erfarer ulike aktørers/tjenesteyteres roller og samhandling knyttet til prosessen med utredning, opplæring og oppfølging på aktivitetshjelpemiddelområdet. Figur 1 beskriver saksgan-

Figur 1. Prosessen før og etter tildeling av aktivitetshjelpemiddel.

gen på området og hvilke aktører/tjenesteytere som har kontakt i forbindelse med denne prosessen. I hovedsak omhandler figurens nivå 2, 3 og 4 aktører/tjenesteytere som omtales som sentrale i utredningen av barn/unges behov for aktivitetshjelpemidler, og opplæring i bruken av hjelpemidlene. Nivå 6 og 7 er sentrale når det gjelder oppfølging etter at barna / de unge har fått tildelt aktivitetshjelpemiddel. I denne artikkelen inngår aktørene/tjenesteyterne på nivåene 2 og 7, 3, 4 og 6. Nivåene 1 og 5 (barn/unge og foresatte) vil bli nærmere presentert i en egen studie.

Tabell 3, som bygger på figur 1, tar utgangspunkt i hvordan deltakerne i studien erfarer og beskriver rollene i prosessen med utredning, opplæring og oppfølging. Videre viser tabell 3 en kortfattet og skjematisk beskrivelse av ulike aktørers/tjenesteyteres rolle i ansvars- og samhandlingsprosessen knyttet til aktivitetshjelpemidler.

I analysene fremkom følgende temaer med tilhørende subtemaer; «**Å få til dialog i samhandling**», *Å veilede ved tilpassinger*, *Å kommunisere ved utlevering*, *Å bruke firmaene som sitter på spisskompetanse om hjelpemidlene*, *Å samarbeide med særforbund og idrettslag*, *Å tilegne seg kunnskap fra brukere av aktivitetshjelpemidler* og «**Å se betydning av relasjoner i samhandling**», *Å arbeide med utredning og søknader*, *Å vurdere aktivitetshjelpemidler sammen*, *Å spille på lag for aktiv bruk*

av aktivitetshjelpemidler, *Å ha ansvar for opplæring og oppfølging*.

De to temaene kan betraktes som at de supplerer hverandre og viser den kompleksitet som kom frem gjennom aktørenes/tjenesteyternes erfaringer. Videre redegjøres det for de ulike aktørenes/tjenesteyternes opplevelser og erfaringer knyttet til de aktuelle temaene og subtemaene.

Å få til dialog i samhandling

I forbindelse med temaet *Å få til dialog i samhandling* uttrykker de ulike aktører/tjenesteytere betydningen av og utfordringer med dialog relatert til aktivitetshjelpemiddelområdet.

Å VEILEDE VED TILPASSINGER

Kommunale ergo- og fysioterapeuter fortalte at når det skal gjennomføres eventuelle tilpassinger (og utprøvinger og opplæring), skal det skje i dialog med NAV Hjelpemiddelsentralen. De fortalte videre at NAV Hjelpemiddelsentralen avgjør om det skal skje inne på NAV Hjelpemiddelsentralen eller i barnets / den unges lokalmiljø, og om leverandør skal bestilles for å utføre tiltaket med barnet/den unge. [...] *Hvis dette ikke ble bra eller ikke fungerer lenger så hender det jo at vi får leverandør oppover [for å bistå ved tilpassinger] som hjelpemiddelsentralen har betalt for (Hilde, ergoterapeut).*

Terapeutene i kommunene fortalte at ved tilpassin-

Aktørgruppe	Ansvar/rolle
1./5. Brukere og foresatte* (skole)	<ul style="list-style-type: none"> • ønske om aktivitetshjelpemiddel • at det blir søkt på aktivitetshjelpemiddel • betale egenandel (etter fylte 26 år**) • bruken av aktivitetshjelpemidlet • alminnelig vedlikehold
2./7. Kommunale terapeuter (kommunal tekniker)	<ul style="list-style-type: none"> • kartlegging/utredning • søknadsskriving • forholde seg til regelverk og rammeavtaler*** • utprøving og tilpassing • samhandle med andre aktører/tjenesteytere • opplæring og oppfølging
3. NAV Hjelpemiddelsentralen	<ul style="list-style-type: none"> • søknadsbehandling • vedtaksbeslutning • utprøving, tilpassing og opplæring • utlevering • aktivitetsdag • leverandørinvolvering • samhandle med kommunal terapeut • kvalitetssikre/styre tiltak
4. Leverandør	<ul style="list-style-type: none"> • utlevering • utprøving, tilpassing og opplæring • samhandle med NAV Hjelpemiddelsentraler og kommunal terapeut • samhandle med bruker og foresatte
6. Skole Foresatte (Lag og forening)	<ul style="list-style-type: none"> • oppfølging i bruk av aktivitetshjelpemiddel • samhandle med bruker og foresatte • samhandle med NAV Hjelpemiddelsentraler og kommunal terapeut • kartlegging/observere

Tabell 3. Ansvar- og samhandlingsprosessen knyttet til aktivitetshjelpemidler.

* Representanter ved NAV Hjelpemiddelsentraler og kommunale terapeuter nevner at bruker og foresatte selv har et ansvar når de får utlevert et aktivitetshjelpemiddel, for eksempel at aktivitetshjelpemidlene de har, er i alminnelig stand (forsvarlig lagring og oppbevaring etc.). Vi går ikke nærmere inn på dette temaet, da dette ikke er hensikten med denne artikkelen.

** Les mer om AKT26-ordningen på: <https://www.nav.no/no/Person/Hjelpemidler/Hvor+trenger+du+hjelp/Dagligliv+og+fritid/aktivitetshjelpemidler-til-personer-over-26-%C3%A5r> (Hentet 05.10.2018).

*** NAV inngår rammeavtaler av ulik varighet med enkelte leverandører for ulike produktgrupper på hjelpemiddelområdet. Utvelgelsen av produktene skjer på basis av anbudsutlysning i henhold til «Lov om offentlige anskaffelser m.v.», og i samråd med et anskaffelsesteam (Prop. 51 L (2015-2016)). Hensikten med å etablere disse avtalene er å oppnå gunstig pris på hjelpemidlene og et hensiktsmessig nasjonalt sortiment (Bergem, 2017).

ger av aktivitetshjelpemidler er deres erfaring at dette foregår delvis etter veiledning fra leverandører eller fra NAV Hjelpemiddelsentralen. Dette erfarte terapeutene som betryggende. Samtidig opplevde terapeutene at det ikke er så ofte de får assistanse, verken fra leverandør eller NAV Hjelpemiddelsentralen. Ergo-/fysioterapeuter fortalte at det av og til trengs bistand fordi de ikke følte seg kompetente til å utføre jobben tilstrekkelig. [...] utlevering av hjelpemidler i hjemmet og rullatorer og alt sånn der det går sin gang. Det er ikke noe problem, men når vi kommer til det som virkelig er fag da sliter vi (Klara, fysioterapeut).

Å KOMMUNISERE VED UTLIVERING

Flere av de kommunale terapeutene erfarte en mangelfull dialog i forbindelse med utlevering av akti-

vitetshjelpemidler til barnet / den unge etter at de hadde fått aktivitetshjelpemidlet innvilget. Flere av terapeutene fortalte om farlige episoder som følge av mangel på dialog ved utlevering av aktivitetshjelpemidler.

Aktivitetshjelpemidler har blitt levert ut uten å ha vært tilpasset barnet / den unge og dennes kropp, eller har vært farlig å bruke fordi de ikke har vært klargjort på en tilfredsstillende og forsvarlig måte. Enkelte terapeuter har flere ganger bedt om at de må kontaktes av dem som leverer ut aktivitetshjelpemidler når hjelpemidlene leveres ut. Fysioterapeuten Line fortalte: [...] vi har gitt tilbakemelding og bedt om [...] at vi skal ringes opp, ikke bare av familien, men av de som leverer ut hjelpemidlene, fordi at det av og til glipper.

Å BRUKE FIRMAENE SOM SITTER PÅ SPISSKOMPETANSE OM HJELPEMIDLENE

Terapeuter uttrykte at de i utredningsarbeidet er avhengige av å diskutere mulige tilpassinger, tilleggsmidler og andre småting med leverandør, ettersom de kjenner sine produkter. En ergoterapeut fortalte: *[...] jeg opplever mer og mer at vi ikke får spille på lag med firmaene som egentlig sitter på spisskompetansen på hjelpemidlene [...]* (Åse, ergoterapeut). Flere kommunale terapeuter fortalte om betydningen av dialog med leverandørene, og at de og leverandører utfyller hverandre. Terapeutene fremhevet betydningen av disse erfaringene både i utredningsprosessen med aktivitetshjelpemidler og i forbindelse med oppfølging og eventuelt nye eller ytterligere tilpassinger. I de tilfellene hvor dette forekommer, erfarer terapeutene at det fungerer godt, og at de og leverandør kommer frem til gode løsninger. Én fortalte: *[...] de [leverandør] kjenner sitt produkt og de har lært seg mulighetene til sitt produkt. Jeg kjenner min bruker og vet hva som må til der, og det pleier jo å utfylle hverandre [...]* (Inga, ergoterapeut). I tvilstilfellene erfarte de kommunale terapeutene prosessene som krevende. I dialogen med representant ved NAV Hjelpemiddelsentralen opplevde de klare signaler om at NAV ikke kommer til å innvilge det aktuelle aktivitetshjelpemidlet, eller at det stilles spørsmål om ulike begrensninger er tenkt gjennom. Terapeutene opplever til syvende og sist ikke å få være med å innvirke på / bestemme i prosessen. På den annen side erfarte representanter ved NAV Hjelpemiddelsentralen at de måtte gå opp til flere runder med kommunal ergo-/fysioterapeut med tanke på valg av aktivitetshjelpemiddel.

Å SAMARBEIDE MED SÆRFORBUND OG IDRETTSLAG

Representanter ved NAV Hjelpemiddelsentraler fortalte om ulike erfaringer når det gjelder samarbeid med enkelte aktører/tjenesteytere. De har ulik erfaring med samarbeid med særforbund i Norges idrettsforbund. Noen fortalte at de samarbeider om aktivitetsdager og kurs, eller at de ønsker samarbeid, mens andre opplever manglende dialog eller interesse fra særforbund sin side.

[...] det er ikke noe Handikap[idretts]forbund lenger. Nå er det ned til særforbund, og det er mange som mener at det har smuldret litt opp i den omorganiseringen der. Det å prøve å komme inn i særforbundene med informasjon, det er ikke så lett (NAV Hjelpemiddelsentral 3).

Det er forskjell på hva særforbund og trener/ledere i idrettslag og foreninger er opptatt av. Trenere/ledere som er deltakere i denne studien, fortalte at selv om de ikke hadde barn/unge med aktivitetshjelpemidler i sine idretter, så ønsker de å legge til rette og ta imot personer med funksjonsnedsettelse, både med og uten aktivitetshjelpemidler. *[...] det skal være en bakke for alle, og da må det faktisk være alle. Vi skal prøve å legge til rette for at alle sammen kan være der. Jeg håper også at vi får til ledsagerkurs for blinde i vinter, for det er også noe kretsen har snakket om (May, trener/leder).*

Å TILEGNE SEG KUNNSKAP FRA BRUKERE AV AKTIVITETSHJELPEMIDLER

Det var flere av aktørene/tjenesteyterne som fortalte at de har lært av og tilegnet seg kunnskap fra erfarne brukere av aktivitetshjelpemidler. Erfarne og aktive brukere (også ungdommer og foresatte) vet på bakgrunn av flere års bruk hvilke(t) aktivitetshjelpemiddel og eventuelt hvilke tilpassinger som er nødvendige for at de skal kunne bruke hjelpemidlene. *[...] han visste hva han trengte og vi kunne gå gjennom hva som er lurt og ikke lurt. Han var veldig tydelig på [det og] hadde nok kunnskap selv. Mer enn jeg hadde. Jeg har vel lært av ham (Åse, ergoterapeut).* Det var også representanter ved NAV Hjelpemiddelsentraler som tok med erfarne brukere inn i utprøvings- og tilpassingsaker med brukere med lite erfaring. De kunne da dele av sin kunnskap og erfaring og fungere som dialogpartner og rådgiver både for representanten ved NAV Hjelpemiddelsentralen og for brukerne som skulle prøve ut og tilpasse et nytt aktivitetshjelpemiddel.

Aktivitetsdagene som en av NAV Hjelpemiddelsentralene arrangerer, erfares også å føre med seg mer enn det som omhandler utprøving, tilpassing eller opplæring av aktivitetshjelpemidler. *[...] nye vennekonstellasjoner med å finne en treningskamerat eller en treningspartner, og familier som har blitt venner. [...] dem har et treffpunkt i forhold til det sosiale og knytter litt bekjentskap som også har betydning (NAV hjelpemiddelsentral 2).*

Å se betydning av relasjoner i samhandling

Dette temaet omhandler hvordan ulike aktører/tjenesteytere i studien erfarer og opplever relasjoner i samhandlingen i utrednings- og oppfølgingsprosessen knyttet til aktivitetshjelpemidler.

Å ARBEIDE MED UTREDNING OG SØKNADER

Kommunale terapeuter erfarte at det var enklere å kontakte leverandører tidligere med tanke på utprøvinger. Dette var før NAV Hjelpemiddelsentralen begynte å legge føringer for tiltakene som skal utføres i utredningsprosessen, og før prosessen ble mer byråkratisk og sentralisert. Men det var også enkelte terapeuter som erfarte dette som en effektiv prosess.

Tidligere erfarte terapeutene at kontakten med leverandørene var tidsbesparende. Dette med tanke på tiden det tok før barnet / den unge kunne få aktivitetshjelpemidlet, og at man kunne unngå unødvendige runder med opplæring etter at barnet / den unge hadde fått hjelpemidlet. En av fysioterapeutene fortalte om utprøving eller testing av aktivitetshjelpemidlene med barn/unge i forkant av søknaden: [...] *Det gir oss utfordringer. Det var mye lettere når vi kunne ringe direkte [til leverandørene] å få hjelp. Jeg tror nesten det blir dyrere også, fordi det blir så mange runder på ting [...]* (Hanne, fysioterapeut).

Kommunale terapeuter fremhevet erfaringer av å bli møtt med ulik forståelse av representanter på NAV Hjelpemiddelsentralers side når de søker på andre aktivitetshjelpemidler fremfor de som er først rangerte i rammeavtalene. Enkelte terapeuter hadde erfaring med at så lenge de har begrunnet godt hva som gjør at et annet aktivitetshjelpemiddel er valgt fremfor det først rangerte eller utenfor rammeavtale, så går søknaden som regel igjennom. Tidligere erfarte enkelte terapeuter at de kunne ringe og ha dialog med en rådgiver på NAV Hjelpemiddelsentralen som de opplevde å få en relasjon til. De erfarte at dette var en person de kunne drøfte søknadene og behovene til barn/unge med, mens nå skal alt sendes og styres fra sentralt nivå. [...] *Det blir jo en lang søknad. Du må jobbe veldig med argumentasjonen og være presis, og det tar veldig mye tid. Du skal kjenne brukeren veldig godt [...]* (Åse, ergoterapeut). Andre erfarte å bli møtt med mindre forståelse hos NAV Hjelpemiddelsentralen når det gjelder barnets / den unges interesser, og behovet for aktivitetshjelpemiddel ut fra for eksempel aktivitet og deltakelse, topografien hvor de bor, og ønsket bruk av hjelpemidlene. Representanter ved NAV Hjelpemiddelsentraler uttrykte samtidig at det i enkelte tilfeller hadde vært ønskelig at det ble valgt ut andre aktivitetshjelpemidler til rammeavtalene, nettopp for å dekke andre eller flere behov som barna/de unge måtte ha.

Så lenge det dekker funksjonen til brukeren så

går vi ofte ut over rammeavtalen og nedover på rangering, og vi går over på dispensasjon, men det er jo noe med at vi strengt tatt ikke skal dekke den optimale løsningen. Den skal være hensiktsmessig og samtidig den enkleste og rimeligste [...] Vi er jo ute etter å få et funksjonelt produkt, så vi strekker oss både på individuell tilpasning og velger utenfor rammeavtalen. Det skal være funksjonelt (NAV hjelpemiddelsentral 3).

I tillegg fortalte representanter ved NAV Hjelpemiddelsentraler at når de er usikre på tiltak som skal iverksettes, eller om det skal fattes positivt eller negativt vedtak, kan det være at de møtes for å diskutere de aktuelle sakene. Representantene fortalte at de også har et landsdekkende vedtaksnettverk hvor de kan melde inn saker de er usikre på.

Å VURDERE AKTIVITETSHJELPEMIDLER SAMMEN

Kommunale ergo- og fysioterapeuter fortalte om sine positive erfaringer med relasjonen og samhandlingen med representanter i barnehage og skole. Dette gjelder både når det kommer til aktivitetshjelpemidler og tilrettelegging av aktiviteter generelt. De fortalte at skoler etterspør kompetansen til terapeutene, men også at terapeutene etterspør råd fra skoler som har lang erfaring med elever med aktivitetshjelpemidler. Fysioterapeuten Magne fortalte:

Vi har veldig tett samarbeid med skolene [...] vi går inn sammen med skolen og pedagogene på skolen og ser på hvilken type hjelpemidler som eventuelt kan være med å gjøre hverdagen lettere for barn [...] jeg ser på de som en del av de nærpå personer som er viktig for barn.

Representanter ved skoler som hadde lang erfaring knyttet til aktivitetshjelpemidler, uttrykte at denne erfaringen skulle kunne overføres og nyttiggjøres av andre skoler og aktører (bolig, lag/foreninger, etc.). De erfarte at deres dialog og relasjon til elever med aktivitetshjelpemidler over flere år gjør at de har mulighet til å følge og støtte elevene over tid.

[...] føler at skolen er en arena hvor man kan og bør jobbe veldig aktivt for å kartlegge elevenes ståsted. Hva man mestrer, hva man kan mestre med hjelpemidler, hva elevene kan ha glede av og nytte av. Mitt inntrykk er at når elevene er ferdig på videregående skole, så skal det litt mer til for å sette i gang sånne prosesser. [...] Jeg føler at skolen er det stedet hvor man kan sette inn et støt i forhold til å kartlegge hva eleven kan få til. [...] Det

avhenger av hvilken type hjelpemidler det gjelder og så ut fra det sette i gang slike prosesser. Jeg har inntrykk av at det i ettertid ofte blir litt vanskeligere (Åge, lærer).

Å SPILLE PÅ LAG FOR AKTIV BRUK AV AKTIVITETSHJELPEMIDLER

Ergo- og fysioterapeutene fra kommunene fortalte at de jobber tett sammen og samarbeider godt, ettersom de har kompetanse på forskjellige områder som utfyller hverandre. En ergoterapeut fortalte: *[...] folk skal ha et liv utenom å ta vare på de grunnleggende behov. En skal kunne delta både i skole og arbeid, men også i fritidsaktiviteter og fysisk aktivitet, og sosiale aktiviteter og hva som helst egentlig (Hilde, ergoterapeut).*

Ergo- og fysioterapeuter i mindre kommuner har erfaringer med at det er flere aktører/tjenesteytere som spiller på lag for å få barn og unge fysisk aktive gjennom bruk av aktivitetshjelpemidler. Dette var aktører/tjenesteytere fra habiliteringstjenesten, ergo- og fysioterapeutene, vaktmester, NAV Hjelpemiddelsentraler, idrettskrets og idrettslag. Ergo- og fysioterapeutene fortalte at samarbeidet med enkelte eller flere av de nevnte aktørene/tjenesteyterne er greit, men det kom også frem at det er noen man samarbeider bedre med enn andre. I tillegg påpekte enkelte av terapeutene at hvilke aktivitetstilbud og/eller aktivitetshjelpemidler som introduseres for barn/unge, er veldig avhengig av terapeutenes egen interesse og erfaring.

Jeg har inntrykk av at i barneskolen så er det veldig få som har idrettsutdanning, slik at de har ikke erfaring med å gradere [undervisningen]. Det melder de veldig fort tilbake, og der tror jeg fysioterapeutene kunne ha gjort en kjempejobb [...] (Åse, ergoterapeut).

Samtidig fortalte enkelte terapeuter at det i for liten grad er gode relasjoner i samhandling på tvers av profesjoner og praksiser der aktører/tjenesteytere benytter hverandres kunnskap til barnas/de unges beste.

Å HA ANSVAR FOR OPPLÆRING OG OPPFØLGING

Representanter fra NAV Hjelpemiddelsentraler fortalte at de gir opplæring i forbindelse med at barn/unge er på NAV Hjelpemiddelsentralen og har utprøving. Kommunale terapeuter hadde erfaring med at når de eller vaktmester kjenner til det aktuelle aktivitetshjelpemidlet, tar de opplæring med barn/unge, foreldre og assistenter. Ergoterapeuten

Mette uttrykte: *[...] hvis det er produkter som jeg kjenner til så er det jeg og hjemmевaktmesteren som tar opplæring her i kommunen.* Terapeutene fortalte videre at når de ikke hadde tilstrekkelig kjennskap til aktivitetshjelpemidlet, ble også leverandører koblet inn, eller at leverandør ga opplæring eller en gjennomgang ved utlevering hjem til barnet / den unge. Terapeutene fortalte også at ved enkelte av utleveringene er terapeutene med for å «spille» sammen med og lære av leverandører.

Flere av terapeutene erfarte usikkerhet når det kom til hvor langt deres ansvar går når det gjelder aktivitetshjelpemidler, og hva som ligger i deres oppfølgingsansvar. Noen terapeuter tar av og til kontakt med barn og unge med funksjonsnedsettelser eller foresatte for å høre hvordan det går, men de reflekterte over at de kunne være flinkere til å følge opp. Fysioterapeuten Hanne fortalte: *[...] vi kunne nok ha vært litt flinkere på å følge opp mer, for vi skriver jo på søknaden hvem som er oppfølgingsansvarlig i kommunen.* Andre terapeuter så det som en selvfølge å løfte sitt ansvar og følge opp barn og unge og deres aktivitetshjelpemidler. *Det synes jeg man skal gjøre med alle hjelpemidler. At man følger opp om det funker. Det er hovedsaken. [...] Kommunen er ansvarlig for å [...] kartlegge, vurdere og følge opp bruken (Åse, ergoterapeut).*

Flere av deltakerne omtalte representanter i barnehage, skole og skolefritidsordningen (SFO) som betydningsfulle aktører når det kommer til oppfølging av bruken av aktivitetshjelpemidlene. De reflekterte over at barna / de unge i større grad burde sikres lenger fysisk oppfølging med aktivitetshjelpemidlet enn til bare selve overleveringen av det. Dette for å bedre ivareta den videre bruken av aktivitetshjelpemidlet.

Representanter ved NAV Hjelpemiddelsentraler erfarte at ikke alle kommunale terapeuter er like kjent med det oppfølgingsansvaret de har. Ved en NAV Hjelpemiddelsentral uttrykte de:

[...] det er kanskje ikke alle som er like godt kjent med det oppfølgingsansvaret de har i forhold til den vurderingen de gjør av egnethet til bruker. [...] når de setter navnet sitt på søknaden, og søker på hjelpemidlet så har de ansvaret for og tatt ansvaret for at det faktisk er egnet (NAV Hjelpemiddelsentral 1).

Diskusjon

I analysene i denne studiens funn fremkom det at aktørene/tjenesteyterne erfarer sitt arbeid og sam-

handling med andre aktører/tjenesteytere utfra den dialog som er til stede eller ikke. Dialogen er tett knyttet til de relasjoner de får til i prosessene, og den samhandling som blir til når det gjelder utredning, utprøving, tilpassing, opplæring og oppfølging. Hver aktør/tjenesteyter erfarer sitt arbeid og samhandling utfra sitt sted å se fra og sitt «blikk». I diskusjonen vil vi reflektere omkring studiens sentrale funn med hjelp av den teoretiske tilnærmingen i studien. Først reflekterer vi omkring aktørene/tjenesteyternes sted å se fra og «blikk». Deretter hvordan aktører/tjenesteytere erfarer at systemer/organisering og rammebetingelser kan ha / har innflytelse på deres arbeid og samhandling. I tillegg diskuterer vi hvordan representanter ved skoler og i frivillige idrettslag og foreninger erfarte dialog og relasjoner vedrørende samhandling, og hvordan de mener det kan videreutvikles.

Aktørene erfarte at aktivitetshjelpemidler er et sammensatt og komplekst område å arbeide med. Utredning, tilpassing, opplæring, oppfølging og bruk av aktivitetshjelpemidler forutsetter mangfoldig kunnskap hos involverte aktører/tjenesteytere. En kartleggingsstudie viste at det er ulikt hva et aktivitetshjelpemiddel beskrives som blant kommunale aktører/tjenesteytere, og dermed hvilken kunnskap som trengs (Bergem, 2019). Dette forutsetter ulike kunnskaper, som kognitiv eller teknisk, men også en form for kroppslig kunnskap som er basert på et praktisk «blikk». Dette gjelder hos de som utvikler aktivitetshjelpemidlene, de som utformer ordninger og regelverk, og de som er aktører/tjenesteytere innenfor ulike praksiser.

De ulike aktørene/tjenesteyterne i denne studien har forskjellige rammebetingelser, funksjoner og erfaringer i utøvelsen av sin praksis eller profesjon. Ofte snakkes det om å få til en felles forståelsesramme, men forfatterne setter spørsmålstegn ved om dette er mulig. Derimot trengs en felles innsikt for barn/unges behov for optimale aktivitetshjelpemidler. Ulike betingelser blant aktører/tjenesteytere i praksisfeltet gjør at de mangler et dypere blikk i hverandres tilværelse (Meløe, 2012). Representantene ved NAV Hjelpemiddelsentraler har et blikk fra systemnivå – de observerer og taler med hensyn/fokus på det lov- og regelverket som er i systemet de er en del av (Edvardsen, 2013). Aktørene/tjenesteyterne i kommunen har et relasjonelt blikk – de observerer og taler ut fra at de har en relasjon til barn/unge og deres behov for aktivitetshjelpemidler til aktiviteter og deltakelse i hverdagen. Man kan si

at representanter ved skoler og trenere/ledere har et «praksis-utøvende» blikk. De ser bruken av aktivitetshjelpemidlene i aktiviteter i hverdagen. Det vil si det viser betydningen av at man som aktør må være bevisst om og kritisk reflektere over egen forståelse og blikket man ser med, stedet man ser fra, og perspektivet det gir (Meløe, 2012; Olsen, 2015). Samtidig vil det kunne være «blikk» som i en eller annen form utfyller hverandre (Meløe, 2012; Edvardsen, 2013). Ergoterapeuter og fysioterapeuter kan for eksempel ha «blikk» for tilpassing av aktivitetshjelpemidler, mens representanter i skolen og trenere/ledere kan ha «blikk» for å inkludere og tilpasse aktiviteter for barna og de unge som bruker aktivitetshjelpemidler i hverdagen (Bergem, 2019). Her kan det stilles spørsmål om det finnes felles arenaer hvor ulike aktører/tjenesteytere kan reflektere over hverandres praksiser og profesjoner, og hvem de er til for. Slike arenaer skulle kunne være med å bidra til å optimere bruk av aktivitetshjelpemidler for barn og unge med funksjonsnedsettelse.

De ulike aktørene/tjenesteyterne ser ikke det samme når de vurderer aktivitetshjelpemiddel til barn/unge med funksjonsnedsettelse. De har ikke en felles forståelse for hva som er henholdsvis optimale eller hensiktsmessige aktivitetshjelpemidler. Som aktør/tjenesteyter uten funksjonsnedsettelse kan man ikke kroppslig eller ut fra egen livsverden sette seg inn i barnets /den unges situasjon (Meløe, 1997). De som ikke har en funksjonsnedsettelse, er ikke kroppslig i stand til å fornemme eller se fra samme sted (Meløe, 2012). Deres forståelse er også ulik barnas / de unges forståelse av hva som på den ene siden er hensiktsmessige og på den andre siden optimale aktivitetshjelpemidler.

Polgar (2006) fremhever at det er viktig å stimulere til dialog med brukerne som raskt blir mer erfarne i bruken av hjelpemidlene enn tjenesteyterne selv. I funnene fremkom slike erfaringer blant terapeutene i kommuner, representanter ved skoler og ved NAV Hjelpemiddelsentraler. De streber etter i stor grad å lytte til barn/unge/foresatte når det søkes om aktivitetshjelpemiddel. Sett i et relasjonelt perspektiv og ut fra funnene i studien kan man tenke seg at kommunale tjenesteytere har fokus på hva som vil kunne være optimale løsninger for barn/unge/foresatte i deres hverdagsliv. Representanter ved NAV Hjelpemiddelsentraler fortalte at de er opptatt av hva som sees som hensiktsmessig når det gjelder å kvalitetssikre valg av løsning hvis det først rangerte aktivitetshjelpemidlet på rammeavtalen ikke er valgt. Sett i et slikt

perspektiv har representanter ved NAV Hjelpemiddelsentraler i oppgave å forvalte oppgaver og avtaler som er bestemt av det systemet de er en del av, og er derfor i større grad (implisitt) innrettet mot å skjerme systemet (Hedel, 2013). De skal blant annet være opptatt av lov- og regelverk, og å innvilge/velge aktivitetshjelpemidler som er hensiktsmessige, men samtidig de enkleste og rimeligste. De skal ikke innvilge/velge aktivitetshjelpemidler som er optimale, selv om de kanskje skulle ønske at de hadde mulighet til det. Utover dette kan vi se at andre forvaltninger og leverandørene sitter på en makt overfor NAV-systemet. Det kan for eksempel dreie seg om hvilken type sykler som er godkjent i henhold til veitrafikkloven, eller hvilke typer aktivitetshjelpemidler leverandørene velger å «selge inn» til NAV og deres rammeavtaler.

Med bakgrunn i erfaringene til aktører/tjenesteytere i denne studien kan det stilles spørsmål ved hvordan ulike ståsteder innvirker på samhandlingen. Dette vil, i tillegg til det hierarki som finnes i systemet/organiseringen, påvirke barn/unge/foresatte og deres muligheter for valg av aktivitetshjelpemiddel. Dessuten er det viktig å løfte frem den sosiale betydningen og deltakelseelementet utover fritiden, noe som er mindre vektlagt i behandlingen av aktivitetshjelpemidler. I denne sammenheng vil det kunne gjelde sosial deltakelse i skole- og idretts-/sportssammenheng. Barn/unge/foresatte vil kunne være prisgitt hva rådgiver eller jurist ved NAV Hjelpemiddelsentraler har «blikket» sitt på (bevisst eller ubevisst) i en søknad (Edvardsen & Holthe, 2013; Meløe, 2012). NAV Hjelpemiddelsentraler vil ut fra sitt ståsted i så måte kunne ha en definisjonsmakt overfor barn/unge når det gjelder aktivitetshjelpemidler.

Det at kommunale ergo- og fysioterapeuter erfarte at deres dialog og relasjon til leverandørene i større grad kontrolleres av NAV Hjelpemiddelsentralene, medfører at terapeutene ikke får nyttiggjort seg kompetansen til leverandørene, og at leverandørene ikke kan bidra med sin kunnskap om de aktuelle aktivitetshjelpemidlene. Denne kontrollen risikerer å gi en hierarkisk relasjon og ha en monologiserende dialog overfor de kommunale ergo- og fysioterapeutene (Edvardsen, 2013). Til tross for at enkelte kommunale ergo- og fysioterapeuter så på oppfølging som selvfølgelig, var det flere både kommunale terapeuter og representanter ved NAV Hjelpemiddelsentraler som etterlyste en tydeliggjøring av hva oppfølgingsansvaret innebærer. Terapeutene uttrykte at de erfarte å ha god dialog og en relasjonell tillit til leverandørene og kunnskapen de har om sine hjelpemidler, og etterly-

ser denne assistansen. Det vil si at de vet at de ikke har det helt erfarne blikket, slik Meløe (2012) beskriver som det kyndige blikket. De er avhengige av hjelp fra leverandør i tilfeller hvor de med støtte fra vaktmester ikke er i stand til å se mulige løsninger knyttet til blant annet innstillinger, tilpassinger og oppfølging av ulike aktivitetshjelpemidler. Vi tolker det som at assistansen kommer i stand som følge av at de kommunale terapeutene selv tar grep. Tidligere erfarte de at de kunne spille på lag med leverandørene, noe som de erfarte var tidsbesparende og fordelaktig for brukerne. Ettersom flere av ergo- og fysioterapeutene nevnte vaktmester når det kommer til oppfølging av aktivitetshjelpemidler, kan det være en løsning de benytter, i stedet for å bruke leverandørene som de gjorde tidligere. Arbeids- og sosialdepartementet (2017) viser til bemanningsundersøkelser blant leverandører, som har vist at det nedbemannes blant personell som bidrar til tilpassing og opplæring i bruk av hjelpemidler, service og kompetanseoverføring. Arbeids- og sosialdepartementet (2017) poengterer at det kan være en utfordring dersom kompetansen hos leverandørene står i fare for å reduseres. Hyppige produktskifter og rullering av rammeavtalene kan også gjøre at NAV Hjelpemiddelsentralene og deres samarbeidspartnere i mindre grad klarer å bygge opp kompetanse på produktene før det kommer nye. Dette kan medføre at det blir brukt mer ressurser på opplæring internt og av eksterne aktører/tjenesteytere, og gjøre det krevende å bygge opp kompetanse om aktivitetshjelpemidlene.

De kommunale ergo- og fysioterapeutene trekker frem at relasjon og samhandling med barnehage og skole er en gjensidig utveksling av erfaringer knyttet til aktivitetshjelpemidler. Samtidig uttrykker representanter i skole og trenere/ledere at de er avhengige av dialogen med og relasjonen til de andre aktørene/tjenesteyterne når det kommer til hvor mye eller om de blir involvert i arbeidet knyttet til aktivitetshjelpemidler. Representanter ved skoler reflekterte over at de i større grad skulle kunne være en ressurs knyttet til kartlegging og opplæring av aktivitetshjelpemidler for barn/unge. De fortalte at de har mulighet til å følge og etablere en relasjonell tillit til barn og unge over flere år. Dette er i tråd med det Sollied (2013) påpeker om at det å lære å kjenne brukerens uttrykk krever at støttepersoner får mulighet til å bruke tid sammen med brukeren. De blir uansett en del av oppfølgingen når barn og unge med funksjonsnedsettelse bruker aktivitetshjelpemidlene sine i hverdagslivet, som i barneha-

gen, på skolen, på skolefritidsordningen (SFO) eller i frivillige idrettslag og foreninger.

Representanter ved skoler vil kunne ha et blikk for barn og unges behov og ønsker for bruk og opplæring i miljøer der aktivitetshjelpemidler naturlig blir brukt. For å forstå det andre aktører/tjenesteytere gjør, må vi utvikle vårt kyndige blikk (Meløe, 1997; Meløe, 2012). Vi kan ikke rette blikket kun mot den andre aktøren/tjenesteyteren, men må også fokusere på stedet en selv ser fra, og rette blikket mot det aktøren/tjenesteyteren retter sitt blikk mot.

Et eksempel på dette kan være tilpassingen av et aktivitetshjelpemiddel til et barn. Solstad et al. (2015) fremhever at tverrsektoriell samhandling mellom ulike tjenesteytere er en forutsetning for at barn og unge med funksjonsnedsettelse skal kunne oppnå reell deltakelse og likeverdige muligheter. I tråd med dette kan det kreves et forbedret eller økt fokus på tverrsektoriell samhandling mellom ulike aktører/tjenesteytere knyttet til aktivitetshjelpemidler. Söderström (2012) fant at NAV Hjelpemiddelsentraler opplever at rammene og strukturene lærerne arbeider innenfor, påvirker om lærerne har mulighet til å utnytte/nyttiggjøre hjelpemidlene i skolehverdagen. Lærernes arbeidsforhold påvirker ikke bare undervisningen, men også elevenes læring og deres muligheter til deltakelse og inkludering (Wendelborg, 2010).

For å få innsikt i hverandres praksiser, profesjoner og handlinger trengs det dialog (Olsen, 2015). Hvis man tar utgangspunkt i at det vi som aktører forstår, når vi forstår det andre gjør, er den verden vi handler innenfor eller med hensyn til (Meløe, 1997; Haugsgjerd, 2015), kan det kreve en tettere relasjon og dialog mellom aktørene/tjenesteyterne enn hva som fremkom i denne studien. Edvardsen og Holthe (2013) påpeker viktigheten av dialog mellom aktørene, men også med barna / de unge, for å kunne bistå dem i å få tilgang til aktivitetshjelpemidler, og dermed oppnå sosial deltakelse.

Konklusjon

I denne studien har det kommet frem erfaringer der ulike kontekster, relasjoner og dialog(er) viste både gjenkjennelse og forskjeller som kan være overførbare til andre miljøer eller praksiser på området aktivitetshjelpemidler og oppfølging av barn og unge med funksjonsnedsettelse og deres aktivitets-hjelpemidler.

Manglende helhetstenking knyttet til aktivitets-hjelpemidler kan føre til begrensninger av barn eller unge med funksjonsnedsettelse sin deltakelse i

aktiviteter og sosiale sammenhenger, blant annet i skole- og fritidssammenheng. Helhetstenking inkluderer derimot innsikt om dialog og relasjoners betydning i samhandling, og bevissthet om eget og andres «blikk» og ståsted. Det innebærer at ulike aktører/tjenesteytere har en bevissthet om eget og andres «blikk» og ståsted når de samhandler om aktivitetshjelpemidler skal være optimale og/eller hensiktsmessige. Samhandlingen knyttet til aktivitetshjelpemidler virker fragmentert og tilfeldig. Samhandlingen både når det gjelder dialog og relasjoner, tyder ifølge denne studien på i større grad å være avhengig av person- eller aktør/tjenesteyter. For å bistå barn/unge/foresatte i prosessen med utredning, opplæring og oppfølging knyttet til aktivitetshjelpemidler viser funnene i denne studien til betydningen av å skape gode relasjoner i samhandling og føre en dialog for å forstå hverandres erfaringer, inkludert barnas / de unges og foresattes. Dette for å kunne utveksle kunnskap knyttet til aktivitets-hjelpemidler, og sammen bidra til å legge til rette for sosial deltakelse for barn og unge med funksjonsnedsettelse. Ut fra de erfaringer som framkommer i denne studien, forutsettes mangfoldig kunnskap hos involverte aktører/tjenesteytere. Dette medfører at aktørene/tjenesteyterne burde komplettere hverandre, ha respekt og tillit til barn/unge/foresatte, men også til hverandre for å få til gode prosesser.

Bruk og forståelse av begreper som funksjonelle, optimale og hensiktsmessige løsninger og oppfølgingsansvar er noe som henger sammen med hvilket «blikk» man har og sted man ser fra. Dette er ulikt og forstås forskjellig blant aktørene/tjenesteyterne i denne studien. Ut fra det deltakerne delte av erfaringer i denne studien, er det behov for økt bevissthet og tydeliggjøring i bruken av slike begreper knyttet til aktivitetshjelpemidler.

Takk

Vi vil rette en spesiell takk til professor Trond Bliksvær for innspill og bidrag underveis i arbeidet med studien. Takk til informantene som har stilt opp i intervju og delt sine erfaringer med oss. Vi vil også takke Stiftelsen Sophies Minde, som har vært med å finansiere studien.

Referanser

Arbeids- og sosialdepartementet. (2017). *En mer effektiv og fremtidsrettet hjelpemiddelformidling – for økt deltakelse og mestring. Rapport fra et ekspertutvalg*. Oslo: Arbeids-

- og sosialdepartementet.
- Arbeids- og velferdsdirektoratet (2015, 5. august). Hjelpemidler til lek, trening og aktivisering. Hentet 22.08.19 fra <https://www.nav.no/no/Person/Hjelpemidler/Hvor+trenge+du+hjelp/Dagligliv+og+fritid/hjelpemidler-til-lek-trening-og-aktivisering#chapter-1>
- Arbeids- og velferdsdirektoratet (2019, 11.juni). Aktivitets-hjelpemidler til personer over 26 år. Hentet 22.08.19 fra <https://www.nav.no/no/Person/Hjelpemidler/Hvor+trenge+du+hjelp/Dagligliv+og+fritid/aktivitetshjelpemidler-til-personer-over-26-ar>
- Arbeids- og velferdsdirektoratet (2018, 18.januar). Hvordan søke om hjelpemidler? Hentet 22.08.19 fra <https://www.nav.no/no/Person/Hjelpemidler/Hvordan+soke>
- Bergem, S. (2019). Knowledge among important actors in the field of adaptive equipment for young people with disabilities. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*. <https://doi.org/10.1080/17483107.2018.1538393>
- Chmiliar, L. (2007). Perspectives on Assistive Technology: What Teachers, Health Professionals, and Speech and Language Pathologists Have to Say. *Developmental Disabilities Bulletin*, 35,1-17.
- Edvardsen, E. (2013). Den innbilte Andre. I E. Edvardsen & H. Holthe (red.), *Klientens stemme. Hjelperens blick* (s. 163-180). Oslo: Universitetsforlaget.
- Edvardsen, E. & Holthe, H. (2013). *Klientens stemme. Hjelperens blick*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haugsgjerd, S. (2015). Som natt og dag – om ordene som en spinkel bru fra ett sinn til et annet. I J. S. Methi & J. N. McGuirk (red.), *Praktisk kunnskap som profesjonsforskning: antologi over yrkeserfaringen som utgangspunkt for forståelse av kunnskapsutvikling i praksis* (s. 151-176). Bergen: Fagbokforlaget.
- Hedel, E. (2013). Eva – en særegen stemme. I E. Edvardsen & H. Holthe (red.), *Klientens stemme. Hjelperens blick* (s. 124-149). Oslo: Universitetsforlaget.
- Hoel, L. (2015). Politibetjentens handlingsberedskap – en praktisk kunnskap for å være skodd for små og store hendelser. I J. S. Methi & J. N. McGuirk (red.), *Praktisk kunnskap som profesjonsforskning: antologi over yrkeserfaringen som utgangspunkt for forståelse av kunnskapsutvikling i praksis* (s. 199-218). Bergen: Fagbokforlaget.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2017). *Det kvalitative forskningsintervju* (3.utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lindseth, A. & Norberg, A. (2004). A phenomenological hermeneutical method for researching lived experience. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 18,145-153.
- Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning* (3.utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Martinsen, K. & Eriksson, K. (2009). *Å se og å innse*. Oslo: Akribe AS.
- Meløe, J. (2012). Notater i vitenskapsteori. Til grupper i humaniora og samfunnsvitenskap med fiskerifag. I Tre tekster av Jakob Meløe. Artikkelsamling i *Praktisk kunnskap*. Bodø: Universitetet i Nordland.
- Meløe, J. (1997). Om å forstå det andre gjør. I A. Greve & S. Nesset (red.), *Filosofi i et nordlig landskap. Jakob Meløe 70 år* (s. 337-345). Universitetsbiblioteket i Tromsø skriftserie: Ravnetrykk Nr. 14 1997.
- Ness, N. E. (2011). *Hjelpemidler og tilrettelegging for deltakelse – et kunnskapsbasert grunnlag*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Norges offentlige utredninger (2010). *Aktiv deltakelse, likeverd og inkludering. Et helhetlig hjelpemiddeltilbud* (5). Oslo: Arbeidsdepartementet.
- Olsen, R. H. (2015). Fra fortelling til praktisk kunnskap. I J. S. Methi & J. N. McGuirk (red.), *Praktisk kunnskap som profesjonsforskning: antologi over yrkeserfaringen som utgangspunkt for forståelse av kunnskapsutvikling i praksis* (s. 219-232). Bergen: Fagbokforlaget.
- Polgar, J. M. (2006). Assistive technology as an enabler to occupation: What's old and new again. *Canadian Journal of Occupational Therapy*, 73(4),199-204. <https://dx.doi.org/10.1177/000841740607300403>
- Ravneberg, B. (2009). Identity politics by design: users, markets and the public service provision for assistive technology in Norway. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 11(2),101-115. <https://dx.doi.org/10.1080/15017410902753904>
- Ravneberg, B. & Söderström, S. (2017). *Disability, Society and Assistive Technology*. London and New York: Routledge.
- Seikkula, J. & Arnkil, T. (2005). *Sociala nätverk i dialog*. Stockholm: Mareld.
- Shimmel, L. J., Gorter, J. W., Jackson, D., Wright, M. & Galuppi, B. (2013). 'It's the Participation that Motivates Him': Physical Activity Experiences of Youth with Cerebral Palsy and Their Parents. *Physical and Occupational Therapy in Pediatrics*, 33(4),405-420. doi:10.3109/01942638.2013.791916
- Sollied, S. (2013). Er empowermentbegrepet forbeholdt spesielle grupper, eller er det et allmenngyldig begrep? I E. Edvardsen & H. Holthe (red.), *Klientens stemme. Hjelperens blick* (s. 103-123). Oslo: Universitetsforlaget.
- Solstad, M., Strømsvik, C. L. & Bliksvær, T. (2015). Det handler om samhandling! *Kartlegging av kompetanse og tilbud om aktivitet og deltakelse innen habilitering for barn og unge i kommuner og i spesialisthelsetjenesten*. Arbeidsnotat nr:1008/2015. Nordlandsforskning.
- Sund, T., Iwarsson, S., Andersen, M. C. & Brandt, Å. (2013). Documentation of and satisfaction with the service delivery process of electric powered scooters among adult users in different national contexts. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, 8(2),151-160. <https://dx.doi.org/10.3109/17483107.2012.699584>
- Söderström, S. (2012). Disabled pupils' use of assistive ICT in Norwegian schools. I F. A. Auat Cheein (ed.) *Assistive technologies* (pp. 25-48). Croatia: InTech.
- Wendelborg, C. (2010). *Å vokse opp med funksjonshemming i skole og blant jevnaldrende. En studie av opplærings-tilbud og deltakelse blant barn med nedsatt funksjonsevne*. Doktorgradsavhandling. Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.